

VASİYET VE MİRASIN ÖNEMİ

Bismillahirrahmanirrahim

Vasiyet, “Bir mal veya menfaati ölümden sonraya bağlı olmak üzere karşılıksız olarak bir şahsa veya hayır cihetine temlik etmektir” diye tanımlanır. Eğer bu karşılıksız temlik, hemen geçelik kazanacak olsaydı işlem hibe, bir karşılık mukabili olsaydı alım satım ya da kira olurdu. Vasiyet İslam öncesi eski medeniyetlerde de vardı ve insanlar vasiyet yoluyla mallarını ölümlerinden sonra geçerli olmak üzere başkalarına dağıtırlardı. Bu medeniyetlerde mirasçılara da vasiyet edilebildiği gibi malın tamamının mirasçılar dışında birilerine vasiyet edilmesi de söz konusu olabilmekteydi. Cahiliye devri Arapları da vasiyeti hiçbir kayda tabi olmadan kullanıyorlardı. İslam’ın ilk yıllarında da mirasçılara vasiyet serbest bırakılmış; Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyurulmuştur:

كُتِبَ عَلَيْكُمْ إِذَا حَضَرَ أَحَدَكُمُ الْمَوْتُ إِن تَرَكَ خَيْرًا الْوَصِيَّةَ لِلْوَالِدَيْنِ
وَالْأَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ

“Sizden birine ölüm yaklaştığı zaman, eğer geride mal bırakacaksa anası, babası ve yakınları için örfe uygun bir şekilde vasiyette bulunması sakınanlara bir borç olarak farz kılınmıştır” (Bakara 2/180).

İslâm hukukçularının ve müfessirlerin çoğunluğuna göre ilk dönemlerde emredilmiş olan vasiyet daha sonra Nisâ suresindeki ayetlerle (Nisâ 4/7, 11, 12) miras hisselerinin düzenlenmesi neticesinde neshedilmiştir. Yani miras ayetleri inip varislerin hakları belirlenince varise vasiyet hükmü kaldırılmıştır. “Allah her hak sahibine hakkını vermiştir. Bundan sonra vârise vasiyet yoktur” (Ebû Dâvud, Vesâyâ 6) hadisi de bu neshin gerçekleştiğinin bir delili sayılmıştır. Hâsılı böylece

vasiyet geçerli sayılmakla birlikte varise vasiyet hükmü ortadan kaldırılmıştır.

Sa'd b. Ebû Vakkas'ın hastalanması üzerine Resûlullah onu ziyarete gitmiştir. Sa'd Hz. Peygamber'e, bütün malını Allah rızâsı için vasiyet edeceğini söylemiştir. Bunun üzerine Resûlullah ona yalnızca üçte biri için vasiyette bulunmasını söylemiştir. Ayrıca **“Yakınlarını zengin olarak bırakman, onları halka el avuç açan yoksullar olarak bırakmandan daha iyidir”** buyurmuştur (Buhârî, “Vesâyâ”, 2). Bu rivayetten hareket eden İslam hukukçuları vârisleri olan bir kimsenin bütün malını vasiyet etmesinin uygun olmadığı sonucuna varmışlardır. Yani insanlar hayatta iken malları üzerinde mutlak tasarruf yetkisine sahiplerdir ancak eğer ölümlerinden sonrası için vasiyette bulunacaklarsa ancak üçte biri için bunu yapabilirler. Varislerinden vasiyet yoluyla mal kaçıramazlar.

Mirasa gelince **“Ölüm hak miras helal”** derler. Kur'an-ı Kerim'de miras meselesi ayrıntısıyla ele alınmıştır ki bu da konunun önemini ortaya koyar. Şöyle buyrulmuştur:

لِّلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِّمَّا تَرَكَ
الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ أَوْ كَثُرَ نَصِيبًا مَّفْرُوضًا

“Ana-babanın ve yakınların bıraktıklarından erkeklere pay vardır; yine ana-babanın ve akrabanın bıraktıklarından kadınlara da pay vardır; azından çoğundan, belli pay” (Nisâ 4/7).

Bu âyetle bir Câhiliye âdetini daha kaldırarak miras paylaşımında adaletli bir düzen koyuyor. İslâm'dan önce Araplar mirastan kadınlara ve kızlara pay vermezlerdi. Abdullah İbn Abbas miras konusunun tarihi gelişimini şöyle açıklamıştır: Bu âyetler gelip durumu değiştirmeden önce miras erkek çocuğa kalırdı, ana-babaya da vasiyet yoluyla mal bırakılırdı.

Müslümanlar Mekke'den Medine'ye göçünce, Hz. Peygamber'in muhacirlerle Ensar arasında kurduğu kardeşlik bağlantısı sebebiyle bu iki zümre arasındaki miras ilişkisi devreye girdi. Sonra bu sûrenin 33. âyeti ve bunu açan 11 ve 12. âyetler gelince, mânevî kardeşlerin birbirine vâris olmaları hükmü kaldırılmış oldu (Buhârî, "Tefsîr", 4/5, 7). Yani Müslümanlar bir toplum oluncaya kadar mirasla alakalı ahkâmında değişiklikler yaşanmıştır.

Sahâbîlerden Câbir hastalanmış, kendini bilmez halde yatarken Resûlullah, yanına Hz. Ebû Bekir'i de alarak onu ziyarete gitmiştir. Abdest almış, hastanın yüzüne biraz su serpmiştir. Kendine gelen Câbir Resûlullah'a, "**Mahım hakkında ne yapayım?**" diye sorunca miras âyetleri (Nisâ 4/11-12) nâzil olmuştur (Buhârî, "Tefsîr", 4). İslâm hukukunda mirasın (terike) nasıl taksim edileceği geniş ölçüde Kur'ân-ı Kerîm'de açıklanmıştır. Sünnet ve icmâ delilleri de bu âyetlerde yeterince açıklanmamış olan kısımların hükmünü açıklığa kavuşturmuştur. Ölenin anası, babası, oğlu, kızı, kardeşi gibi bazı yakınlarının hisseleri bu âyetlerde ve birkaç hadiste belirlendiği ve açıklandığı için bunlara "**belli payların sahipleri**" mânasında ashâbü'l-ferâiz denilmiştir.

Nisâ suresinin 11 ve 12. âyetlerde birkaç kere tekrarlanan "vasiyet ve borçtan sonra" ifadesi hem bu ikisinin, taksime nisbetle önceliğine hem de önemine işaret etmektedir. Bu tâlimata göre önce ölünün borçları ödenecek, sonra vasiyeti yerine getirilecek, daha sonra da kalan miras paylaşılacaktır. Hadisler ve icmâ, vasiyeti mirasın üçte biri ile sınırlamış, vârislere vasiyet yoluyla mal bırakmayı da yasaklamıştır. Terikenin üçte ikisi vârislerin mahfuz hisseleridir. Ölen mâlik, malının üçte birinden fazlasını yabancılara (vâris olmayanlara) veya bir hayır kurumuna vasiyet etmiş olsa bile –vârisler razı olmadıkça– bu vasiyetin üçte biri aşan miktarı geçerli değildir. Vâris olamayan akraba ile yetimlerin mirastan

faydalandırılmaları, ayrıca nafaka, zekât, kurban, fitır sadakası, üçte birle sınırlı vasiyet, ihtiyaç devam ettiği müddetçe –zekât ödenmiş olsa bile– yoksulların servet üzerinde hak sahibi olmaları ve bunlara ek olarak adaletli bir şekilde sokulmuş olan miras taksimi, İslâm'ın öngördüğü sosyal adalet ve refahın sağlanmasında rol oynayan önemli kural ve kurumlardır.

13 ve 14. âyetlerde, yukarıda belirtilen buyruk, yasak ve tavsiyelerin Allah Teâlâ tarafından konulmuş sınırlar olduğu, Allah ve resulüne itaat edenlerin âhirette büyük mükâfatlara nâil olacakları, onlara itaatsizlik edip Allah'ın koyduğu sınırları aşanların ise ağır cezalara çarptırılacağı vurgulanmıştır.

06.11.2020 Cuma

Erzincan İl Müftülüğü

